

Prekogranični program razvoja deinstitutionalizacije dugotrajne skrbi

Projekt STAR – Starost brez meja/Starost bez granica, aktivnost T1.3

Pripremio: Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje

Istraživači: mag. Ksenija Ramovš, prof. dr. Jože Ramovš, Marta Ramovš, Tina Lipar

Ljubljana, rujan 2017

Občina
Hrpelje-Kozina

Obalni dom upokojencev Koper -
Casa costiera del pensionato Capodistria

Dom za starije osebe
„KANTRIDA“ Rijeka

Primorsko - goranska
županija

Sadržaj

1 Uvod	2
2 Pregled zakonodavstva	5
3 Plan informiranja i osvještavanja javnosti i profesionalnih radnika	8
4 Plan uvođenja i poboljšavanja programa deinstitucionalizacije i edukacija za njih ... 10	
4.1 Interna edukacija skrbničkog i drugog stručnog osoblja u domovima za starije osobe....	10
4.2 Edukacija obiteljskih skrbnika	11
4.3 Edukacija volontera	13
4.4 Edukacija organizatora mreža	16
4.5 Dnevni centar u općini Hrpelje – Kozina	19
4.6 Pilotsko uspostavljanje daljinske zaštite pomoću IKT u Općini Hrpelje-Kozina i osuvremenjivanje sustava „Halo, pomoć!“ u Rijeci	22
4.7 Kućanska zajednica u Rijeci.....	23
4.8 Prekogranična razmjena iskustava i metoda rada	24
4.9 Osnivanje projektnog odbora	26
5 Plan uređenja prostora za podršku deinstitucionalizaciji	27
5.1 Uređenje ustanova za dugotrajnu skrb.....	28
5.2 Urbanističko uređenje po smjernicama mjesta primjerenog za starost.....	31
5.3 Adaptacija stanova i kuća građana za život u starosti.....	32
6 Sažetak zadaća za podršku deinstitucionalizaciji u projektu STAR	33

Sažetak

Prekogranični program razvoja deinstitucionalizacije dugotrajne skrbi (T1.3) je, kao dogovoreni program reakcije na akutne potrebe za razvojem suvremene dugotrajne skrbi, glavni orijentacijski alat tijekom projekta STAR i nakon njegovog završetka. U njemu su predstavljena konkretna dogovorena rješenja za poboljšanje raspoloživosti i raznovrsnosti te pristupačnosti usluga i programa. U uvodnom dijelu je orijentacijsko prikazana dugotrajna skrb; cilj deinstitucionalizacije je razvoj humanog i financijski održivog sustava pri naglom povećanju potreba zbog starenja stanovništva, pri čemu je neophodno razvijati kako institucionalnu skrb, koja pokriva četvrtinu potreba, tako i neformalnu obiteljsku, koja pokriva tri četvrtine potreba. Ispostavljen je pomak k pristupu orijentiranom na čovjeka i na podršku obiteljskim skrbnicima. U drugom poglavlju programa ukratko je prikazano zakonodavstvo iz ovog područja u Sloveniji i Hrvatskoj. Treće poglavlje posvećeno je planu informiranja i osvještavanja javnosti i profesionalnih radnika, koji su važni za političko planiranje i djelovanje dugotrajne skrbi. Središnje poglavlje je Plan uvođenja i poboljšavanja programa deinstitucionalizacije te edukacija za njega. Sukladno nalazima studije, u provedbi projekta STAR predviđeno je uvođenje novih alternativnih formi dugotrajne skrbi, osuvremenjivanje postojećih, edukacija za jedno i drugo te razmjena dobrih praksi između partnera. Zadnje poglavlje sadrži plan za suvremeno prostorno uređenje za podršku deinstitucionalizaciji, i to: ustanova za dugotrajnu skrb, kako bi se u njima mogao odviti proces unutarnje deinstitucionalizacije, urbanističko uređenje po načelima gradova i zajednica primjerenih za starije osobe te regulacija stanova i kuća građana za lakši samostalni život u starosti. Na kraju su u tabeli sažete zadaće za podršku deinstitucionalizaciji u projektu STAR.

Ključne riječi: dugotrajna skrb, deinstitucionalizacija, novi programi skrbi, prekogranična mreža, informiranje i osvještavanje zajednice

1 Uvod

Glavni zajednički cilj projekta STAR (C.2) je jačanje partnerstva između lokalnih uprava i dionika za usluge socijalne zaštite za razvoj novih oblika dugotrajne skrbi i nadgradnju postojećih modela i načela sukladno društvenim procesima deinstitutionalizacije. Projekt uspostavlja prekograničnu partnersku mrežu vertikalno i horizontalno povezanih subjekata s područja lokalne uprave, provoditelja dugotrajne skrbi i razvojnih ustanova na ovom području. Partneri će u mreži zajednički kreirati nove programe i modele za deinstitutionaliziranu dugotrajnu socijalnu skrb. U ovu svrhu organizirat će suvremene edukacije, razmjenu dobrih praksi i inicijativa te uspostaviti organizaciju za održivost uvedenih programa i razvoja na području deinstitutionalizirane dugotrajne skrbi.

U tu svrhu je u prvom razdoblju projekta STAR, pomoću za to osnovanog *Prekograničnog stručnog odbora* (A T1.2), od strane Stručnog vijeća projekta provedena i potvrđena *Prekogranična komparativna studija usluga socijalne zaštite* (T1.1.1). Na njenom temelju i u projektu dogovorenih zadaća izrađen je ovaj *Prekogranični program razvoja deinstitutionalizacije dugotrajne skrbi* (T1.3). U projektu STAR je zapisano da je to „glavni output projekta“; to je, naime, temelj za njegovu provedbu i stoji kao izazov partnerima da ga tijekom tog vremena dopunjuju u zajedničku programsku orijentaciju za djelovanje ove prekogranične partnerske mreže za razvoj suvremene deinstitutionalizirane dugotrajne skrbi u svojim zajednicama i nakon završetka projekta STAR.

Program je neposredno namijenjen svim provoditeljima i dionicima u projektu, kao i politici, upravi, medijima, stručnoj javnosti i svim žiteljima u zajednicama partnera projekta STAR. To su:

1. Općina Hrpelje-Kozina – vodeći projektni partner
2. Obalni dom upokojencev Koper – Casa costiera del pensionato Capodistria – projektni partner
3. Institut Antona Trstenjaka za gerontologiju in medgeneracijsko sožitje – projektni partner
4. Dom za starije osobe Kantrida Rijeka – projektni partner
5. Primorsko-goranska Županija – projektni partner
6. Ministarstvo za rad, obitelj, socijalna pitanja i jednake mogućnosti – pridruženi partner
7. Ministarstvo socijalne politike i mladih – pridruženi partner

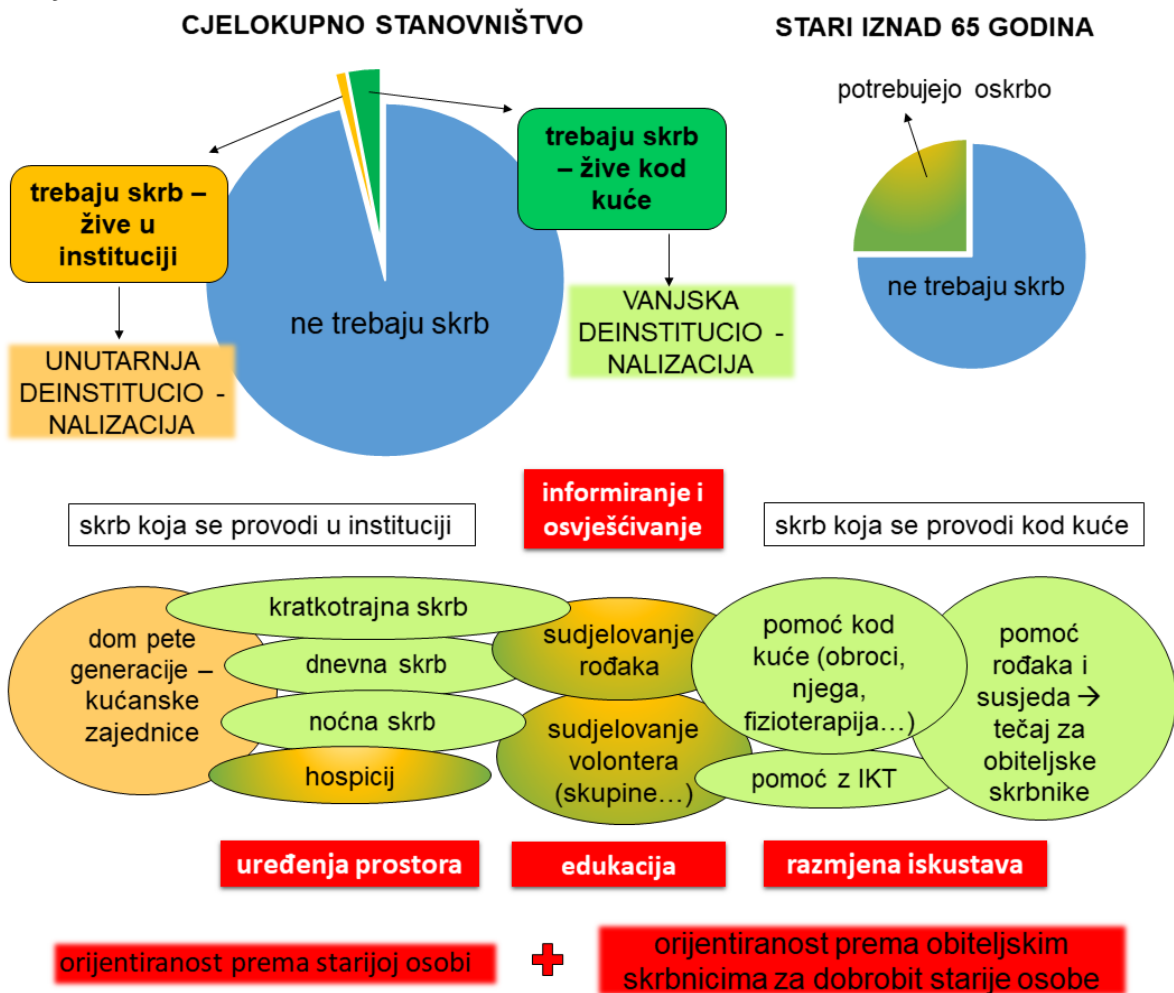
Prekogranični program razvoja deinstitutionalizacije dugotrajne skrbi u projektu STAR proističe iz današnjih statističkih podataka u vezi sa starenjem stanovništva, iz

konstatacija na terenu u vezi s onim što je ljudima potrebno, što mogu i što žele u vezi sa svojim starenjem i dugotrajnom skrbi, što je potrebno, što mogu i žele lokalne zajednice na ovom području, kao i iz gerontološko-međugeneracijskih znanstvenih saznanja te dobrih praksi pri današnjem razvoju u zemlji i drugdje u Europi na ovome području. Stanje prikazuje donja Slika 1:

- Danas je skrb neophodna za oko 4 % stanovništva – 1 % njih opskrbljuju institucije, a 3 % obiteljski skrbnici kod kuće. Od stanovništva koje je starije od 65 godina, skrb je potrebna gotovo četvrtini njih.
- Vanjska deinstitutionalizacija omogućuje da ljudi tijekom onemoćalosti u starosti žive i budu korisnici skrbi kod kuće, do kraja života ili barem što dulje. To se postiže informiranjem i osvješćivanjem cjelokupnog stanovništva, adaptacijom njihovih stanova za život u starosti, edukacijama obiteljskih i drugih neformalnih skrbnika u kućnom okruženju, organiziranjem dnevnih centara, pomoći u kući, dnevnom i noćnom skrbi, pomoću suvremene informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) te drugim programima za rasterećujuću pomoć obiteljskim skrbnicima. Načelo vanjske deinstitutionalizacije je da u mjestu mora djelovati barem deset programa u korist skrbi kod kuće na jedan institucionalni program.
- Unutarnja deinstitutionalizacija skrbničkih ustanova za starija ljudi adaptira boravišne prostore, dnevni ritam života, program skrbi i druge aspekte, kako bi oni u što većoj mjeri odgovarali dotadašnjem životnom stilu korisnika skrbi u njegovom kućnom okruženju, a djelovanje ustanove je tijesno povezano s mjesnom zajednicom preko rada s rođacima, uključivanja volontera i na druge načine; načela za adaptaciju prostora i sustava ustanove nalaze se u zadnjem poglavlju ovog programa. Najprimjerenija deinstitutionalizirana ustanova za dugotrajnu skrb u mjestu je mjesni međugeneracijski centar za vođenje cjelokupne dugotrajne skrbi u mjestu, i to zbog financijske održivosti (ima najviše potrebnog znanja, iskustava i tehnologije), humane skrbi u svojoj ustanovi i učinkovitog razvoja mjesnog sustava dugotrajne skrbi za budućnost, kada će potrebe za skrbi biti još puno veće.
- Učinkovita unutarnja i vanjska deinstitutionalizacija najučinkovitije su sredstvo za sprečavanje nehotećnog nasilja nad starijim ljudima. Pomoću edukacija obiteljskih skrbnika i drugih programa rasterećujuće pomoći smanjuje se ono nasilje nad onemoćalim starijim ljudima, koje obiteljski skrbnici prouzrokuju nehote, zbog vlastite premorenosti, a unutarnja deinstitutionalizacija domova za starije osobe smanjuje ono nasilje nad korisnicima skrbi koje prouzrokuju profesionalni skrbnici, u neznanju ili nehote, zbog preopterećenosti i zatvorenosti u geto ustanove (posebice zanemarivanje, ružne riječi...), te zbog neprimjernih

prostora i sustava skrbi, koji je orijentiran prema ustanovi, umjesto prema čovjeku (posebice višekrevetne sobe, dnevni red u suprotnosti s osobnom poviješću i navikama korisnika skrbi).

Slika 1. Suvremena sveobuhvatna deinstytucionalizirana dugotrajna skrb – unutarinja i vanjska

Deinstitucionalizirana dugotrajna skrb u mjestu odlučujuće doprinosi sadašnjim i budućim mještanima, pri stalnom povećanju procenta starijeg stanovništva, da ovo može živjeti dostojanstveno i kvalitetno, u uvjetima koji odgovaraju starosti: što duže u kućnom okruženju, gdje se dobro snalazi i u blizini je svojih bližnjih, da može birati između različitih programa skrbi, da skrbnici nisu u opasnosti da se i sami razbole zbog preopterećenja te da je cjelokupan sustav dugotrajne skrbi financijski održiv i human. Nemoguće je da trenutačne ustanove u budućnosti pružaju skrb triput većem broju ljudi, zbog čega je sadašnja deinstitucionalizacija (unutarinja u ustanovama, vanjska u zajednici, te povezivanje oba oblika u jedinstven sustav skrbi u mjestu) suštinski korak u pripremi za povećane potrebe za skrbi u nadolazećim godinama.

2 Pregled zakonodavstva

2.1. Slovenija

Dugotrajna skrb u Sloveniji još nije sustavno regulirana; Vlada upravo priprema ovaj zakon. Sada se provodi u odvojenim sustavima socijalne zaštite, koje regulira više podružnih zakonskih i podzakonskih akata. Trenutno se dugotrajna skrb kreće unutar sljedećih zakonskih osnova:

- Zakon o socialnem varstvu (družinski pomočnik, plačilo prispevkov, pomoč na domu ali pomoč družini za domu, institucionalna oskrba v domovih za starejše, institucionalno varstvo v varstveno-delovnih centrih in centrih/zavodih za usposabljanje, varstvo in delo, institucionalno varstvo v posebnih socialnovarstvenih zavodih, institucionalno varstvo v centrih/zavodih za usposabljanje, varstvo in delo, dnevna varstvo v okviru domov za starejše, dnevno varstvo v Centrih za usposabljanje, delo in varstvo v zavodih za usposabljanje, varstvo in delo) (Uradni list RS: 54/1992 (56/1992 - popr.), 42/1994 Odl.US: U-I-137/93-24, 1/1999, 41/1999, 36/2000, 54/2000, 26/2001, 110/2002, 2/2004 (7/2004 - popr.), 36/2004-UPB1, 21/2006 Odl.US: U-I-116/03-22, 105/2006, 114/2006-ZUTPG)
- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (dodatek za pomoč in postrežbo) (Uradni list RS, št. 12/92, 56/92 – odl. US, 43/93 – odl. US, 67/93 – odl. US, 5/94, 7/96, 29/97 – odl. US, 54/98 in 106/99 – ZPIZ-1);
- Zakon o vojnih invalidih (dodatek za pomoč in postrežbo, povračilo prispevkov za socialno zavarovanje v primeru sklenitve pogodbe o zaposlitvi z oskrbovalcem, tehnični pripomočki) (Uradni list RS, št. 63/95, 2/97 – odl. US, 19/97, 21/97 – popr., 75/97, 11/06 – odl. US, 61/06 – ZDru-1, 114/06 – ZUTPG, 40/12 – ZUJF in 19/14);
- Zakon o vojnih veteranih (dodatek za pomoč in postrežbo) (Uradni list RS, št. 59/06 – uradno prečiščeno besedilo, 61/06 – ZDru-1, 101/06 – odl. US, 40/12 – ZUJF in 32/14);
- Zakon o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb (dodatek za tujo nego in pomoč) (Uradni list SRS, št. 41/83, Uradni list RS, št. 114/06 – ZUTPG, 122/07 – odl. US, 61/10 – ZSVarPre in 40/11 – ZSVarPre-A);
- Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (dodatek za nego otroka, delno plačilo za izgubljeni dohodek, plačilo prispevkov) (Uradni list RS, št. 110/06 – uradno prečiščeno besedilo, 114/06 – ZUTPG, 10/08, 62/10 – ZUPJS, 99/13 – ZSVarPre-C in 26/14 – ZSDP-1);

- Zakon o zdravstveni dejavnosti (Uradni list RS, št. 23/05 – uradno prečiščeno besedilo, 15/08 – ZPacP, 23/08, 58/08 – ZZdrS-E, 77/08 – ZDZdr, 40/12 – ZUJF, 14/13 in 88/16 – ZdZPZD) in Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (patronažno varstvo) (Uradni list RS, št. 72/06 – uradno prečiščeno besedilo, 114/06 – ZUTPG, 91/07, 76/08, 62/10 – ZUPJS, 87/11, 40/12 – ZUJF, 21/13 – ZUTD-A, 91/13, 99/13 – ZUPJS-C, 99/13 – ZSVarPre-C, 111/13 – ZMEPIZ-1, 95/14 – ZUJF-C in 47/15 – ZZSDT);
- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (celodnevno varstvo v zavodih za izobraževanje otrok s posebnimi potrebami) (Uradni list RS, št. 3/07 – uradno prečiščeno besedilo, 52/10 – odl. US in 58/11 – ZUOPP-1);

Ovaj program projekta STAR podržava smjernice prijedloga Strategije dugovječnog društva (2017), koji je Vlada Republike Slovenije usvojila 20. srpnja 2017. godine; sukladne su posebice sljedeće smjernice:

- uspostavljanje učinkovitog sustava dugotrajne skrbi, koji će poticati samostalan život kod kuće (oblici skrbi u zajednici), štiti socijalno slabije, sprečavati slabljenje zdravlja i hendikepiranosti te preranu institucionalizaciju;
- veća financijska i stručna podrška neformalnim skrbnicima;
- poticanje lokalnih zajednica na osiguravanje programa i usluga za zadovoljavanje potreba za dugotrajnom skrbi;
- osiguravanje zadovoljavajuće ponude kadrova pri dugotrajnoj skrbi (migracije i aktivacija starijih).

Važan dokument za ovo područje je također i Rezolucija o nacionalnom programu socijalne zaštite za razdoblje 2013–2020. Rezolucija predviđa izjednačavanje postotka korisnika oblika socijalne zaštite u zajednici i korisnika institucionalnih oblika socijalne zaštite do 2020. godine. Ovaj program projekta STAR sukladan je sa sva 3 cilja rezolucije, a najveću težinu daje 2. cilju: Poboljšanje raspoloživosti i raznovrsnosti te osiguravanje pristupačnosti i dostupnosti usluga i programa. Brojne strategije za postizanje ovog cilja promišljeno su integrirane u program projekta STAR:

- a. osiguravanje pristupačnosti (cjenovne pristupačnosti) usluga i programa korisnicima bez obzira na njihov socijalni položaj;
- b. osiguravanje regionalne raspoloživosti i pristupačnosti usluga i programa;

- c. osiguravanje pristupačnosti određenih usluga i programa za korisnike (prvenstveno onih koji su vezani za dugotrajnu skrb) bez obzira na mjesto boravka;
- d. osiguravanje fizičke i komunikacijske pristupačnosti usluga i programa za sve skupine potencijalnih korisnika koji su funkcionalno hendikepirani;
- e. preferirano potjecanje razvoja usluga koje se odvijaju u kućnom okruženju ili kod kuće korisnika (skrb kod kuće, uvođenje volonterskih programa, edukacija za obiteljske skrbnike);
- f. uvođenje novih oblika boravka u zajednici, s naglaskom na specijalnim skupinama (osobe sa smetnjama u duševnom razvoju, osobe s dugotrajnim problemima s duševnim zdravljem, mlađe osobe koje su bile smještene u udomiteljske obitelji i sl.) te suvremeno povezivanje ustanove sa zajednicom;
- g. osiguravanje sudjelovanja države, lokalnih zajednica, korisnika i provoditelja pri definiranju mreže javnih usluga i programa u lokalnoj zajednici;
- h. uvođenje jedinstvenog sustava dugotrajne skrbi s povezanim zdravstvenim i socijalnim uslugama za sve starosne skupine kojima je potrebna skrb;
- i. poticanje i razvoj verificiranih, razvojnih i eksperimentalnih te dopunskih programa socijalne zaštite, koji proističu iz utvrđenih konkretnih potreba korisnika iz pojedinih ranjivih skupina i zajednica te prijenos uspješnih eksperimentalnih programa u redovitu provedbu;
- j. poticanje razvoja i uporabe suvremenih informacijsko-komunikacijskih te drugih tehnologija za podršku, kao podrške za provedbu usluga i programa socijalne zaštite (uključujući daljinske usluge);
- k. poboljšanje informiranja i podizanja svijesti potencijalnih korisnika o mogućnostima za uključenje u usluge i programe;
- l. osiguravanje pluralnosti i raznolikosti provoditelja usluga i programa te naglasak na poticanju uključivanja volontera.

2.2. Hrvatska

Hrvatska također još nema suvremeni nacionalni sustav za dugotrajnu skrb. To područje reguliraju sljedeći zakoni i propisi s područja socijalne skrbi:

- Zakon o socijalnoj skrbi (Narodne novine, broj 157/13, 152/14, 99/15, 52/16 i 16/17),
- Zakon o ustanovama (Narodne novine, broj 76/93, 29/97, 47/99 i 35/08),
- Zakon o djelatnosti socijalnog rada (Narodne novine, broj 124/11 i 120/12),

- Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga (Narodne novine, broj 40/14 i 66/15),
- Pravilnik o vođenju evidencije i dokumentacije pružatelja socijalnih usluga, te načinu i rokovima za dostavu izvješća (Narodne novine, broj 100/15),
- Odluka o utvrđivanju mreže domova socijalne skrbi i djelatnosti socijalne skrbi (Narodne novine, broj 106/06).
- Za dom Kantrida je na snazi još i interni Statut Doma za starije osobe Kantrida (15.07.2014.).

3 Plan informiranja i osvješćivanja javnosti i profesionalnih radnika

Razvoj u određenom okruženju krajnje je zavisan od osvećenosti ljudi koji u njemu žive. Informiranje i osvješćivanje o deinstitucionalizaciji na području dugotrajne skrbi i aktivnog starenja je, dakle, osnova, ukoliko želimo postići uspjeh pri bilo kojem programu na ovom području.

I pri projektu STAR je uvjet za uspješnost programa i ciljeva informiranost i podizanje svijesti kod cjelokupnog stanovništva, a posebice kod profesionalnih radnika na području politika i provedbi dugotrajne skrbi i starenja stanovništva općenito; kvalitetna, humana i financijski održiva deinstitucionalizirana dugotrajna skrb je, naime, neodvojivi sastavni dio cjeline zadaća pri ovladavanju demografskim starenjem stanovništva. Zato su predviđeni putevi za postizanje specifičnih ciljeva ovoga projekta povećanje znanja, utjecaj na stavove ljudi, povećanje svijesti o problemu i promjena ponašanja.

Cjelokupna zajednica svih partnera mora biti od početka projekta STAR informirana s njegovim ciljevima, sadržajem, programima i tijekom, a još detaljnije profesionalni radnici koji u ovim zajednicama politički, upravno ili provedbeno rade na području dugotrajne skrbi. Informiranje u projektu STAR također obuhvaća i poruke o zdravom starenju, starosnoj onemoćalosti i o suvremenoj deinstitucionaliziranoj dugotrajnoj skrbi te o mogućnostima jačanja međugeneracijske solidarnosti u suvremenoj zajednici. Javnost na području Primorsko-goranske županije i Općine Hrpelje – Kozina, u Obalnom domu umirovljenika Kopar i domu za starije osobe Kantrida posebice mora biti upoznata s ulogom i dostignućima projekta STAR pri deinstitucionalizaciji dugotrajne skrbi. Informiranje se provodi pomoću informacijskih aktivnosti koje su predviđene u projektu, kao i u redovitim tiskanim, audiovizualnim i

elektroničkim javnim informacijskim medijima uključenih partnera; bilo bi jako smisleno ukoliko bi lokalne novine imale redovitu rubriku u kojoj zajednicu upoznaje s projektom i njegovim sadržajem.

Kvalitetno informiranje temelj je permanentnog osvještavanja o ovim sadržajima, potrebama i zadaćama u zajednici, kako bi mislenost, svjesnost o potrebama i mogućnostima mogla pratiti suvremeni razvoj u EU. Osvještavanje se provodi prvenstveno na dva načina: prvi je stalno informiranje putem svih tiskanih, audiovizualnih i elektroničkih javnih informacijskih medija, a drugi su ljudi koji su u projektu STAR uključeni u nove programe, a njihove se dobre prakse šire putem osobne komunikacije. Osvještavanje cjelokupnog stanovništva, a posebice profesionalnih političkih, upravnih i provedbenih radnika, uvjet je za održivost razvoja programa ovog projekta, što je i jedan od njegovih glavnih ciljeva.

Kvalitetno informiranje o projektu i osvještavanje je također glavna metoda za prikupljanje kandidata za edukacije volontera i obiteljskih skrbnika u ovom projektu – ljudi se uključuju u ovakve i slične edukacije kada postanu svjesni potreba na području starenja i dugotrajne skrbi te kada su informirani o mogućnostima edukacije. Pri edukacijama koje dolaze nakon kvalitetnog informiranja i osvještavanja dolazi do manjeg osipanja, ali rezultati su dugoročni i u korist zajednice.

Informiranje i osvještavanje zajednice o ovim i srodnim projektima i programima za kvalitetno starenje je učinkovito ukoliko organizator mjesne mreže međugeneracijskih programa za kvalitetno starenje u mjestu uspostavi tijesnu suradnju s nositeljima informacijskih kanala, ukoliko ih informira o ovim sadržajima i brine se o tome da u zajednici što više stručnjaka izvještava o potrebnim sadržajima, a sudionici u programu o svojim dobrim iskustvima.

U projektu STAR su sljedeće zadaće namijenjene specijalno informiranju i osvještavanju te s njima povezanoj promociji projekta i komuniciranju njegovih provoditelja s javnošću; ove aktivnosti su raspoređene tijekom potpunog razdoblja projekta: od 1.10.2016. do 30.9.2018.

Komunikacijskim planom (C.1.1) partneri projekta u početnom periodu njegove provedbe (od 1.10.2016. do 31.3.2017.) određuju sve potrebne aktivnosti za adekvatno informiranje i osvještavanje te za promociju projekta i redovito komuniciranje provoditelja s javnošću.

Također, u početnom periodu je potrebno uspostaviti internetsku stranicu projekta (C.1.2), izdati informativnu brošura (C.2.1), informativni letak (C.2.2) i promocijski plakat (C.2.3) o projektu te napisati adekvatan članak (C.2.4).

Tijekom provedbe projekta slijede prezentacijski javni događaji (C.3.1), novinarske konferencije (C.3.2) i multimedijske objave (C.4.1), a također i drugi događaji po metodi pripovijedanja priča u skupinama (C.4.2).

Aktivnosti komuniciranja, informiranja, promocije, prezentacije i objava o projektu STAR, njegovim ciljevima, programima i rezultatima, provode i podržavaju svi njegovi partneri, a posebne zadaće pritom ima vodeći partner.

4 Plan uvođenja i poboljšavanja programa deinstitucionalizacije i edukacija za njih

Projekt STAR sadrži programe za deinstitucionalizaciju i poboljšanje dugotrajne skrbi, kako u domovima za starije osobe i drugim skrbničkim ustanovama, tako i u kućnom okruženju, gdje o skrbi brinu obiteljski i drugi neformalni skrbnici, sami ili u suradnji sa profesionalnim programima dugotrajne skrbi. U projektu je dio programa dogovoren i obavezan. A dio ovih programa u okviru projekta nije ni obavezan ni financiran; ove programe partneri planiraju zbog razvoja sveobuhvatne dugotrajne skrbi i zbog sinergije s obveznim programima te radi osiguravanja njihove održivosti.

4.1 Interna edukacija skrbničkog i drugog stručnog osoblja u domovima za starije osobe (aktivnost A T2.1)

Opis programa

Normalizacija je izraz za sveobuhvatno uređenje doma za starije osobe, sukladno potrebama i mogućnostima stanara, na način koji je što usklađeniji s njihovim navikama iz kućnog okruženja. Normalizacija je usmjerena na boravišne uvjete u ustanovi, na dnevni ritam i sadržaj svakodnevnice stanara, na način provedbe usluga skrbi te na odnose zaposlenika i drugih ljudi koji dolaze u ustanovu. Uvjet za normalizaciju je edukacija kompletnog kadra ustanove u vezi sa suvremenim konceptima, kod kojih je u prvom planu osobni odnos pun povjerenja, posao na temelju referenci i osobne biografije svakog stanara, organizacijska usklađenost među zaposlenicima, posebice između radnika u upravi, vođa i zaposlenika, između zaposlenika te rodbine i volontera. Odlučujuća je orijentiranost prema osobi, koja mora

biti vidna u svim procesima dana i prepoznatljiva u svim elementima života u domu. Uvjet procesa normalizacije su autonomni radni timovi na razini pojedinih kućanskih zajednica. Edukacija je orijentirana i na vođe organizacijskih jedinica, koji vode od dva do četiri autonomna radna tima.

Tijek provedbe

Edukacija stručnog osoblja trajat će 8 mjeseci. Obuhvatit će 114 zaposlenika u Obalnom domu umirovljenika Kopar i Domu za starije osobe Kantrida u Rijeci, to jest šest skupina autonomnih radnih timova – tri u Koprnu i tri u Rijeci – koji djeluju na razini pojedinih kućanskih zajednica te četiri vođe organizacijskih jedinica. Edukacija se odvija u trodnevnom modulu, koji sadrži teoretski i praktični, odnosno iskustveni dio, zato ga provode najmanje dva provoditelja, koji se dopunjuju pri radu u manjim skupinama.

Mjesto i vrijeme provedbe te provoditelj

Dom za starije osobe Kantrida u Rijeci i Obalni dom umirovljenika Kopar, od 1.9.2017. do 30.4.2018. Oba doma imali su dobra iskustva pri ovoj vrsti edukacije s provoditeljem Firis Imperl d.o.o., zato je smisljeno pozvati ga na suradnju.

Evaluacija i pokazatelji uspješnosti

Redovito prisustvo sudionika, evaluacijska anketa, potvrda o edukaciji.

Nastavljanje i mogućnost nadgradnje nakon završetka projekta STAR

Permanentno obnavljanje znanja onih koji su educirani tijekom projekta, nove edukacije za druge radne timove.

4.2 Edukacija obiteljskih skrbnika (aktivnost A T2.2)

Opis programa

Edukacija obiteljskih skrbnika osnovna je i najjeftinija forma rasterećujuće pomoći za osobe koje u svakom mjestu snose prosječno tri četvrtine cjelokupnog bremena dugotrajne skrbi starosno onemoćalih, kronično bolesnih i invalidnih ljudi. To su najčešće supruge, koje su već i same u godinama, te kćeri i snahe; susjedi također često pomažu pri skrbi za osobe koje žive same. Svi ovi neformalni skrbnici obavljaju zahtjevnu životnu zadaću skrbi rođaka, uz svoj redoviti posao i druge obiteljske dužnosti. S obzirom da za ovu zadaću uopće nisu educirani,

potrebno im je ponuditi tečaj temeljnih znanja i vještina za skrb i njegu, kao i za zaštitu vlastitog tjelesnog i duševnoga zdravlja tijekom skrbi, povezati ih s lokalnim stručnjacima na ovom području i međusobno, kako bi mogli razmjenjivati iskustva, davati jedni drugima emotivnu podršku i jačati zdravu motivaciju za skrb.

Tijek provedbe

Program se provodi u dvije faze.

Prva je tečaj, kojeg sačinjavaju 10 tjednih sastanaka od po dva i pol sata, u skupini sa 15 do 25 sudionika. Svaki susret posvećen je jednom od akutnih sadržaja, s kojim se pri svojem poslu susreću obiteljski skrbnici. Ove sadržaje sudionicima prezentira patronažna sestra, fizioterapeut, njegovateljica i drugi stručnjaci – ukoliko je to moguće, lokalni. Na svakom susretu sudionici razmjenjuju i osobna iskustva po metodi socijalnog učenja u skupinama. Svatko dobiva priručnik *Obiteljska skrb za starijeg rođaka*.

Druga faza osigurava održivost programa u mjestu. Nakon završenog tečaja, skupina nastavlja s mjesečnim susretima po principu samopomoći u mjesnom **klubu rođaka**. Vodi ga jedan ili više sudionika tečaja, koji se za ovu ulogu jave dobrovoljno, za što ih je potrebno educirati. Klub rođaka nudi trajan prostor za razmjenu dobrih iskustava i za rješavanje pitanja koje kućna skrb donosi obiteljskim i drugim neformalnim skrbnicima.

Nakon završene edukacije, također su predviđana i dva prekogranična susreta obiteljskih skrbnika.

Mjesto i vrijeme provedbe

U Općini Hrpelje-Kozina edukacija će se provoditi od rujna do prosinca 2017., za prostore će se pobrinuti Općina.

Za Dom za starije osobe Kantrida u Rijeci i Primorsko-goransku županiju edukacija će se provoditi u prostorima Doma za starije osobe Kantrida u Rijeci od 1.9. do 30.12.2017.

Na istim lokacijama će se nakon završene edukacije susretati mjesni klub rođaka.

Provoditelj

Institut Antona Trstenjaka za gerontologiju i međugeneracijski suživot, koji program edukacije već petnaest godina razvija i provodi u praksi; njegov program edukacije autorski je zaštićen.

Sudjelujući organizatori mreže kod partnera:

- Općina Hrpelje-Kozina: Irena Stropnik i Patricija Mihalič

- Dom za starije osobe Kantrida u Rijeci i Primorsko-goranska županija: Marlen Mikac Marić i Sanja Vranić Jurčević.

Evaluacija i pokazatelji uspješnosti

Redovito učešće i aktivno sudjelovanje polaznika tečaja, na završetku anonimni evaluacijski upitnik o dosezanju ciljeva tečaja i zadovoljstvu sudionika.

Nastavljanje i mogućnost nadgradnje nakon završetka projekta STAR

Klub rođaka djeluje u mjestu sve dok nakon njega polaznici tečaja imaju potrebu za njim, obično oko godinu dana. Tečaj se u mjestu ponavlja onda kada se za njim javi potreba kod novih obiteljskih skrbnika; ukoliko je općina velika, smisleno ga je provoditi na različitim lokacijama, kako bi bio što bliže ljudima kojima je potreban. Iskustva ukazuju na to da je primjerna frekventnost ponavljanja jedanput godišnje na dvije do pet tisuća stanovnika. Prijave prikuplja i tečaj organizira organizator mreže.

4.3 Edukacija volontera (aktivnost A T2.3)

Opis programa

Program u mjestu razvija volonterstvo, koje odgovara na nematerijalne socijalne potrebe starijih osoba, posebice za osobnim međuljudskim odnosima, za predavanjem životnih iskustava te spoznavanjem posebnih mogućnosti i mogućnosti u starosti, pomažući im pri jačanju zdravog životnog stila. Volonteri se educiraju za osnivanje i vođenje tjednih sastanaka manje skupine, u kojoj prevladavaju stariji, a težnja je uključivanje barem nekog od pripadnika srednje i mlađe generacije. Također, svrha ovog programa je i povezivanje generacija, priprema srednje generacije na vlastitu starost, kao i upoznavanje mladih sa životom u trećem životnom razdoblju. Međugeneracijske skupine učinkovito sprečavaju usamljenost starijih ljudi u mjestu i jačaju osviještenost o potrebama i mogućnostima koje su odlučujuće za humano rješavanje nadolazeće demografske krize. Edukacija volonterskih vođa međugeneracijskih skupina za kvalitetno starenje i njihovo organizacijsko vođenje pomoću mjesnog organizatora mreže se je tijekom zadnje četvrtine stoljeće pokazalo kao najstabilniji i najjeftiniji program za kvalitetno starenje i jačanje međugeneracijskog suživota u zajednici.

Tijek provedbe

Pomoću informiranja zajednice, humanitarnih organizacija i stručnih službi, u mjestu se okuplja skupina od 15 do 20 volontera, koji se žele educirati za osnivanje i vođenje mjesne *međugeneracijske skupine za kvalitetno starenje*. Edukacija traje oko 10 mjeseci. Na njoj usvajaju potrebna znanja o starosti i zdravom starenju, komuniciranju o volonterstvu te pridobivaju vještine za osnivanje vlastite skupine i njeno vođenje po određenom programu – tijekom edukacije sa svojom skupinom obrađuju program sprječavanja padova u starosti. Nauče se koristiti metodu socijalnog učenja u skupini, pri kojoj je naglasak na kvalitetnoj kulturi razgovora i učenju iz iskustava svih članova skupine. U drugom dijelu edukacije, po pravilu dvoje vođa osnivaju svoju skupinu za kvalitetno starenje, koja obuhvaća do deset članova s kojima se susreću na tjednoj bazi, u adekvatnom prostoru, na sastancima koji traju sat i pol. Prva četiri mjeseca susreti se provode pomoću priručnika *Sprječavanje padova u starosti*, kojeg pored vođa dobivaju svi članovi skupine.

Kada skupina obradi program za sprječavanja padova, nastavlja s tjednim sastancima kao društvena međugeneracijska skupina za kvalitetno starenje. Pritom odabira ili jedan od drugih širiteljskih programa za zdravo starenje (npr. *Živimo s krvnim tlakom*, *Sigurno starenje*, *Čitalački program*, *Starimo trezno* i drugi), ili pak oblikuju sastanke skupine s temama za razgovor i aktivnosti po vlastitom izboru.

U zadnjem dijelu edukacije, volonterske vođe se osposobljavaju za jačanje volonterske kondicije, i to redovitom međusobnom povezanošću svih volontera u mjestu na mjesečnim sastancima *mjesne intervizijske skupine*. Tu se permanentno educiraju za svoj posao, razmjenjuju svoja dobra iskustva i rješavaju aktualna pitanja svojeg volonterskog rada, socijalno se povezujući. Redovito sudjelovanje na sastancima intervizijske skupine pomaže im osjetiti uspjeh i zadovoljstvo, zbog toga što je njihov volonterski rad koristan za ljude, za njih i cjelokupnu zajednicu, istodobno sprečavajući njihovu premorenost i druge oblike socijalne patologije. Za susrete intervizijske skupine brine se organizator mreže.

Mjesto i vrijeme provedbe

Za Općinu Hrpelje-Kozina edukacija volontera provodit će se od rujna 2017. do lipnja 2018., a prostore za edukaciju osigurat će Općina.

Za Dom za starije osobe Kantrida u Rijeci i Primorsko-goransku županiju edukacija volontera provodit će se u prostorima Doma za starije osobe Kantrida u Rijeci od 1.9.2017. do 30.6.2018.

Na istim lokacijama će se nakon završene edukacije susretati intervizijska skupina volontera.

Provoditelj

Institut Antona Trstenjaka za gerontologiju i međugeneracijski suživot, koji program edukacije već petnaest godina razvija i provodi u praksi; njegov program edukacije autorski je zaštićen.

Sudjelujući organizatori mreže kod partnera:

- Općina Hrpelje-Kozina: Irena Stropnik i Patricija Mihalič
- Dom za starije osobe Kantrida u Rijeci i Primorsko-goranska županija: Marlen Mikac Marić i Sanja Vranić Jurčević.

Evaluacija i pokazatelji uspješnosti

Pridobivanje oko 20 kandidata za volonterske vođe u mjestu, položen seminarski ispit iz vođenja skupine i vježbi za jačanje ravnoteže, osnivanje skupine, uspješna provedba širiteljskog programa *Sprječavanje padova u starosti* u skupinama, nastavljanje s redovitim susretima skupina, redovito sudjelovanje volonterskih vođa u mjesnoj intervizijskoj skupini. Na završetku edukacije vođe skupina ispunjavaju evaluacijski upitnik i dobivaju potvrdu o osposobljenosti. Nakon obrađenog programa za sprječavanje padova, svi sudionici skupina ispunjavaju evaluacijski upitnik o zadovoljstvu i uspješnosti.

Nastavljanje i mogućnost nadgradnje nakon završetka projekta STAR

Skupina volontera redovito se mjesečno susreće u svojoj mjesnoj intervizijskoj skupini. Ukoliko za to postoji potreba, osnivaju vlastito mjesno međugeneracijsko društvo za kvalitetno starenje, koje pomaže održivosti i većoj prepoznatljivosti volonterstva, ili se pak kao sekcija volontera pridružuju Udruzi međugeneracijskih društava koja djeluje pri Institutu Antona Trstenjaka. Ukoliko volonteri to žele, Institut ih uvodi u provedbu još nekog drugog širiteljskog programa. Za razvoj i dopunjavanje ove volonterske mreže je smisleno da se u mjestu barem na pet godina provodi nova edukacija volontera, za što se organizator mreže pravodobno dogovara s Institutom.

4.4 Edukacija organizatora mreža (aktivnost A T2.4)

Opis programa

Organizator mjesne mreže međugeneracijskih programa za kvalitetno starenje je menadžer za organizaciju, koordinaciju i kvalitetnu provedbu svih programa na ovom području. On je, dakle, organizacijski motor cjelokupne deinstitucionalizirane dugotrajne skrbi u mjestu, bilo da se ova širi iz mjesnog doma za starije osobe, iz mjesnog međugeneracijskog centra, iz neke od nevladinih organizacija, općinske uprave ili drugog centra.

U projektu STAR će za ovo biti educiran i uveden u posao organizator mreže za Općinu Hrpelje-Kozina i za Dom za starije osobe Kantrida u Rijeci; zbog ključnog značaja organizatora mreže za održivo djelovanje i razvoj programa, provoditelj edukacije predlaže da se kod oba partnera u ovu edukaciju uključe po dvije stručne osobe.

Osnivanje mjesnih mreža za kvalitetno starenje i suživot među generacijama u više od sto mjesta širom Slovenije i Hrvatske ukazuje na to da je u svakom mjestu dovoljno ljudi koji su spremni volonterski posvetiti nešto vremena starijim osobama, ukoliko su informirani o starenju tijekom demografske krize, dobro educirani za volonterski rad sa starijim osobama, ako je njihov posao kvalitetno organiziran i vođen, te ako imaju iskustva o tome da pri svojem volonterskom radu i sami puno pridobivaju za svoj život i suživot s ljudima. Programe suvremene socijalne mreže za kvalitetno starenje i međugeneracijski suživot već četvrt stoljeća u Sloveniji i drugih zemljama razvija i uvodi Institut Antona Trstenjaka za gerontologiju i međugeneracijski suživot. Ovi programi obuhvaćaju četiri područja: 1. informiranje i osvještavanje zajednice o kvalitetnom starenju i suživotu generacija, 2. tečaje edukacije obiteljskih i drugih neformalnih skrbnika, profesionalnih skrbnika, menadžera za organiziranje bolje suradnje među mlađim i starijim, obiteljskih članova za suživot između starijih i mlađih i sl., 3. edukaciju volontera, posebice vođa međugeneracijskih skupina za kvalitetno starenje i širitelje raznih programa za zdravo i dostojanstveno starenje, te osoba koje se osobno druže sa starijim ljudima, kao i 4. programe za organizaciju održivog razvoja mjesne mreže za kvalitetno starenje i suživot generacija, za povezivanje subjekata u mjestu koji rade na ovome području te razvoj u smjeru općine ili ustanove primjerene za starost.

Međugeneracijski programi mjesne mreže za kvalitetno starenje pokazali su se kao najstabilnije oruđe za osvještavanje o suvremenim mogućnostima za kvalitetno zadovoljavanje potreba za kvalitetnim starenjem, jačanjem međugeneracijske solidarnosti i za deinstitucionaliziranom dugotrajnom skrbi. Ovi programi djeluju pretežno po principima samopomoći i volonterstva, zato su za općine i druge zajednice financijski vrlo održivi. Izračun

pokazuje da organizator mreže pokriva troškove pune zaposlenosti s vremenom koje za zajednicu daje oko dvadeset volontera s radom oko dva sata tjedno.

Uvjet za djelovanje programa je kvalitetna organizacija i vođenje. Osposobljenost i redovito menadžersko djelovanje organizatora mjesne mreže međugeneracijskih programa za kvalitetno starenje je zato od ključne važnosti. Iskustva pokazuju da je stabilan rad kvalitetnog organizatora mreže najpouzdanija podrška za održivost djelovanja programa koji su uvedeni u projektu kakav je STAR nakon njegovog završetka; u mjestu nadalje djeluju još nekoliko godina iz početnog entuzijazma pod uvjetom da se za njih u organizacijskom smislu brine mjesni organizator mreže i da u mjesnom centru imaju prostor za okupljanje; to je također uvjet za djelovanje samog centra.

U okviru projekta STAR će u općini Hrpelje-Kozina i u Primorsko-goranski županiji biti uveden niz novih zajedničkih programa za suvremene mjesne mreže za kvalitetno starenje. Informiranje i osvješćivanje te edukacija volontera i obiteljskih skrbnika već je opisano, a u nastavku će biti opisani dnevna skrb i suvremena IKT tehnologija za daljinsku zaštitu. Organizator mreže se pored ovih programa brine i za organizaciju i razvoj programa za zdravo starenje, povezivanje između generacija i za organizirano sudjelovanje civilnih neprofitnih organizacija u mjestu. Ovim programima za zdravo starenje sprečavamo preranu potrebu za dugotrajnom skrbi, a povezivanje generacija i suradnja organizacija u mjestu osnovni je uvjet za savladavanje demografske krize; ova dva sadržaja posla organizatora mreže zahtijevaju dodatan kratki opis.

Programi za zdravo starenje i povezivanje između generacija. Radi se o nizu redovitih i prigodnih aktivnosti, koje educiraju starije mještane za samostalno starenje u kućnom okruženju, za jačanje tjelesnog, duševnog i socijalnog zdravlja, a sve generacije za međugeneracijsko povezivanje. U prigodnim programima sudjeluju različiti profesionalni i civilni subjekti iz mjesta, a redoviti program su međugeneracijske skupine za kvalitetno starenje, koje vode educirani volonteri.

Organizirano sudjelovanje civilnih neprofitnih organizacija, koje u mjestu daju svoj doprinos kvalitetnom starenju, dugotrajnoj skrbi i povezivanju generacija. Inicijator ovog povezivanja u općini je prvenstveno organizator mreže. Pri suvremenoj deinstitucionalizaciji dugotrajne skrbi, nepogrešiva je civilna inicijativa i aktivno sudjelovanje mjesnih neprofitnih organizacija, koje djeluju uglavnom na principima volonterske samopomoći pri zadovoljavanju potreba stanovništva. U općini Hrpelje-Kozina ove su organizacije veoma aktivne i nepogrešivi su dionik deinstitucionalizacije dugotrajne skrbi; s njima su već u tijeku sastanci koordinacije. Uvjet za nepogrešiv besplatni doprinos volonterskog i civilnog potencijala je to da im Općina

omogućiti za to primjeren prostor, npr. u dnevnom centru, kao i stručnu pomoć preko educiranog organizatora mreže.

Tijek provedbe

Obuka se sastoji od šest cjelodnevnih edukacija i individualnih savjetovanja, koja su porazdijeljena tijekom cjelokupnog trajanja projekta. Naglasak edukacije je na socijalnom učenju u skupini iz iskustava u praksi, a u nju su integrirana i suvremena gerontološka i međugeneracijska znanja te znanja o socijalnim mrežama i njihovoj organizaciji u zajednici.

Edukacija kreće prije uvođenja programa za kvalitetnu starost u zajednici, pri čemu je važno da je organizator mreže od početka aktivno uključen u njihovu implementaciju, posebice pri informiranju i prikupljanju kandidata za edukaciju volontera i obiteljskih skrbnika. Na ovim edukacijama aktivno učestvuje i sudjeluje pri njima. Ovim se osposobljava za samostalno vođenje intervizijske skupine volontera, za organiziranje djelovanja kluba rođaka te za održivo djelovanje i širenje ovih i drugih programa, koji će tijekom projekta STAR biti implementirani u zajednice i ustanove sudjelujućih partnera.

Tijekom edukacija sudionici postupno preuzimaju svoju ulogu organizatora mreže međugeneracijskih programa za kvalitetno starenje i solidarni suživot generacija u zajednici. Pritom oblikuju program zadaća sukladno potrebama i mogućnostima svoje skupnosti ili ustanove. Posebna pažnja namijenjena je povećanju njihovih vještina za javni nastup, za informiranje i osvješćivanje javnosti o deinstitutionalizaciji, uvođenju u metodu socijalnog učenja u skupini, održavanju volonterske mreže, motiviranju pojedinaca i organizacija za sudjelovanje pri zadacima za kvalitetno starenje i međugeneracijski suživot u zajednici, zajedničkom planiranju i organiziranju, održivom održavanju socijalnih mreža te povezivanju s drugim zajednicama koje djeluju na sličan način i njihovim organizatorima mreže.

Mjesto i vrijeme provedbe

Edukacija se provodi djelomice na Institutu Antona Trstenjaka, djelomice u Domu za starije osobe Kantrida u Rijeci, a djelomice u Općini Hrpelje-Kozina.

Edukacija traje od ožujka 2017. do lipnja 2018.

Provoditelj

Institut Antona Trstenjaka za gerontologiju i međugeneracijski suživot, koji program edukacije već petnaest godina razvija i provodi u praksi; njegov program edukacije autorski je zaštićen.

Sudjelujući organizatori mreže kod partnera:

- Općina Hrpelje-Kozina: Irena Stropnik i Patricija Mihalič
- Dom za starije osobe Kantrida u Rijeci i Primorsko-goranska županija: Marlen Mikac Marić i Sanja Vranić Jurčević.

Evaluacija i pokazatelji uspješnosti

Obavljene sve edukacijske obveznosti, anonimna anketa na završetku edukacije, uspješno uspostavljanje i organiziranje predviđene mreže u svojoj skupnosti ili ustanovi. Na završetku edukacije će oba organizatora mreže pridobiti potvrdu o provedenoj edukaciji.

Nastavljanje i mogućnost nadgradnje nakon završetka projekta STAR

Zajednica ili ustanova se brine za sistematizirano održivo djelovanje organizatora mreže. Organizator mreže se može uključiti u edukacijske i intervizijske susrete obnove gradiva za organizatore mreža na Institutu Antona Trstenjaka i povezati se s drugim organizatorima mreža i njihovim zajednicama u translokalne i prekogranične mreže.

Ukoliko se Općina uključi u svjetsku i nacionalnu *mrežu općina i mjesta primjerenih za starije osobe*, organizator mreže je njihov osposobljeni potencijal za ovaj vodeći svjetski program pri savladavanju zadaća i problema koje će u budućnosti sa sobom donijeti demografska kriza starenja stanovništva; s njime u roku od pet godina može načiniti veliki razvojni korak na ovom području, povezujući se sa svjetskim informacijama, metodama i dobrim iskustvima.

Sadržajno dobro i financijski vrlo povoljno je sistematično povezivanje svih programa dugotrajne skrbi, kvalitetnog starenja i edukacija u vezi sa solidarnim međugeneracijskim suživotom u *mjesni međugeneracijski centar*; organizator mreže je adekvatno educiran kadar za njegovo osnivanje i vođenje.

4.5 Dnevni centar u općini Hrpelje – Kozina (aktivnost A T3.1)

Opis programa

Pojam dnevni centar obično se odnosi na prostorije za dnevne djelatnosti korisnika a u manjoj mjeri na programe koji se provode u tim prostorijama - oni mogu biti vrlo različiti (vidjeti: Ergo inštitut, d.o.o., 2015. Dnevni centri za starije v EU. Mednarodno-primerjalna raziskava); na primjer: dnevna skrb, programi za rođake koji doma provode skrb za ostarjele obiteljske članove, zajednički programi za zdravo starenje, programi za sudjelovanje između

nevladinih organizacija s ovog područja, stručnih i upravnih službi u općini. Iz ovakvog centra također proističu i pobude za osvješćivanje cjelokupne zajednice o suvremenim programima dugotrajne skrbi, o kvalitetnom starenju te o izobrazbi u vezi sa solidarnim suživotom među generacijama tijekom nadolazeće demografske krize, za što će se pobrinuti organizator mreže. Programi su međusobno komplementarni, a ključ je u dobroj koordinaciji.

Program dnevne skrbi, koji će biti pilotski uveden tijekom projekta STAR, važan je činilac sveobuhvatne deinstitucionalizirane skrbi, budući da pomaže starijim mještanima i njihovim obiteljima da lakše i što dulje žive, dobivajući skrb u svojoj kući, uključeni u život mjesne zajednice. U suvremenom razvoju zbog financijske održivosti ova usluga često je povezana sa suvremenim mjesnim domom; u ovom slučaju služi i kao dobar prijelaz za eventualni puni boravak u kući.

Općina Hrpelje–Kozina još nema svoj mjesni doma za starije osobe, koji bi bio organski centar za cjelokupnu dugotrajnu skrb u mjestu. Općina će tijekom projekta STAR osnovati dnevni centar, koja ima potencijal da preuzme ulogu takvog centra dugotrajne skrbi.

Tijek i vrijeme provedbe i provoditelji

Tijekom projekta STAR će biti uspostavljen dnevni centar s pilot programom dnevne skrbi u prostorijama u vlasništvu Općine Hrpelje-Kozina, koji će također biti adekvatno opremljeni. U njemu će se provoditi dnevna skrb za 10 do 15 starijih ljudi, kojima je potrebna pomoć pri svakodnevnim poslovima, druženje i uključivanje u aktivnosti za zdravo starenje, a nije im još potreban smještaj u ustanovu za cjelodnevnu skrb. Ovaj program rasterećuje rođake, koji se brinu za starijeg obiteljskog člana, i omogućuje da stariji ostanu što dulje u svojem kućnom okruženju. Pilot će uključenim starijim osobama nuditi dnevni boravak i prehranu, socijalnu i zdravstvenu skrb, aktivnosti za održavanje tjelesne kondicije, radionice za vježbanje memorije te tematske i zabavne aktivnosti. Za provedbu programa bit će dodatno educirano 5 stručnih radnika. Nakon završetka pilotske provedbe, provoditelji će izraditi izvješće, koje će sadržavati i prijedloge za djelovanje ovog programa u okviru sveobuhvatnog mjesnog sustava dugotrajne skrbi.

Mjesto i vrijeme provedbe te provoditelj

Pripremanje i opremanje dnevnog centra u Hrpeljama, provoditelj je Općina Hrpelje-Kozina, rok provedbe rujan 2017.

Uspostavljanje dnevnog centra s pilot programom dnevne skrbi u dnevnom centru Općine Hrpelje-Kozina u periodu od 1.9.2017. do 30.4.2018., provoditelj je Obalni dom upokojencev Koper.

Evaluacija i pokazatelji uspješnosti

Pripremljen i opremljen centar; u njemu uspješno uveden program dnevne skrbi, zadovoljstvo korisnika s programom.

Pilotska aktivnost će na završetku projekta biti evaluirana anonimnim upitnikom za sudjelujuće stručne radnike, koji će raditi u pilotskim strukturama dnevnog centra, kao i za krajnje korisnike, tj. njihove rođake, u svrhu provjeravanja prednosti/slabosti i mogućeg poboljšanja sustava te posljedične dopune planova i smjernica *Prekograničnog programa razvoja deinstitutionalizacije dugotrajne skrbi*. Na temelju evaluacijskih upitnika i izvješća stručnih radnika, oba doma umirovljenika izradit će zajedničko izvješće evaluacije pilota, koje će sadržavati nacrt početnog stanja, opis pilota, akcijski plan, opis konstatacija, ocjenu napretka i eventualne prijedloge/preporuke za poboljšanje i dodatnu nadgradnju sustava deinstitutionalizacije dugotrajne skrbi, prvenstveno namijenjeno civilnom društvu, lokalnim zajednicama i državi.

Nastavljanje i mogućnosti nadgradnje nakon završetka projekta STAR

Djelovanje dnevnog centra će nakon završetka projekta biti zavisno od odluke Općine i od načina financiranja deinstitutionalizirane skrbi nakon uspostavljanja sustava dugotrajne skrbi u Sloveniji. Kada u općini bude izgrađen mjesni dom za starije osobe, stručno je i financijsko smisleno uključivanje programa dnevne skrbi i drugih u projektu STAR uvedenih programa u cjelovit sustav mjesne dugotrajne skrbi u okviru doma. Naravno da je od suštinske važnosti da dom bude izgrađen po suvremenim načelima gradnje domova (5. generacija) i djeluje u okviru zajednice, kao središte sveobuhvatne dugotrajne skrbi u mjestu. To znači da pored cjelodnevnog skrbi u domu također provodi i skrb kod kuće, zdravstvenu njegu i razne servisne usluge, kao što je npr. dovoz hrane i slično, dnevnu skrb u kući, noćnu skrb (za dementne koji žive kod kuće) te prijeko potrebnu kratkotrajnu skrb (od jednog dana do jednog mjeseca) za predah obiteljskih skrbnika i druge suvremene programe dugotrajne skrbi. Dnevni centar, pilotska skrb u njemu i drugi programi, koji će biti uvedeni u projektu STAR u Općini Hrpelje-Kozina dobar su temelj za sveobuhvatnu organiziranu deinstitutionaliziranu dugotrajnu skrb u općini, a ujedno to može biti dobra priprema na gradnju suvremenog deinstitutionaliziranog općinskog doma za starije osobe.

4.6 Pilotsko uspostavljanje daljinske zaštite pomoću IKT u Općini Hrpelje-Kozina (aktivnost A T3.1) i osuvremenjivanje sustava „Halo, pomoć!“ u Rijeci

Opis programa

U sustavu suvremene dugotrajne skrbi važan je program zaštita i daljinska pomoć putem informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT). Ovaj program omogućuje da starija osoba živi relativno samostalno kod kuće, pri čemu joj osigurava veću sigurnost pri rješavanju zdravstvenih i socijalnih potreba. Kada je starijoj osobi potrebna pomoć, povezuje se s alarmnim centrom, koji radi 24 sata dnevno i brine se za potrebnu medicinsku ili socijalnu pomoć (npr. pri padu, slabosti, velike potrebe zbog usamljenosti i sl.).

Program pored nuđenja pomoći pri hitnom pozivu nudi još više. Suradnici sa starijim osobama mogu održavati i redovite telefonske kontakte prilagođene za svakog posebice. Tako prate njihovo zdravstveno stanje i kako se osjećaju, opominju ih na redovito uzimanje lijekova, za njih izvršavaju manje poslove – primjerice, naručuju ih na ljeakarski pregled, razgovorima smanjuju njihovu usamljenost. Na ovaj način djeluju preventivno i rasterećujuće za stariju osobu i njene rođake. Time što omogućuju osobi život kod kuće, snižavaju troškove za smještaj u instituciji. Sustavi suvremene IKT za daljinsku pomoć, skrb i liječenje se naglo razvijaju i važan su element deinstitucionalizacije dugotrajne skrbi.

Tijek provedbe

Program daljinske zaštite pilotski će uvesti Obalni dom upokojencev Koper u općini Hrpelje-Kozina u sklopu svojeg centra za pomoć kod kuće Mali princ; program IKT daljinske zaštite je naime financijski održiv samo uz veliki broj uključenih korisnika. Obalni dom upokojencev Koper, koji služi servisu već 17 godina, dohvati 106 korisnika na području obalnih općina. U rodnoj kući Kantrida u Rijeci, koja je već uspostavila sustav "Hello, pomoć!", sustav će se ažurirati novom tehnologijom.

Mjesto i vrijeme provedbe te provoditelj

U Općini Hrpelje-Kozina sustav zaštite na daljinu uvest će Obalni dom upokojencev Koper u periodu od 1.9.2017. do 30.4.2018. Dom za starije osobe Kantrida u Rijeci će istovremeni tehnički osuvremeniti svoj sustav „Halo, pomoć!“.

Evaluacija i pokazatelji uspješnosti

Uspješno uveden sustav pomoći na poziv na daljinu u Općini Hrpelje-Kozina, broj poziva i zadovoljstvo korisnika; tehnička osuvremenjenost sustava „Halo, pomoć!“ u Domu za starije osobe Kantrida u Rijeci.

Nastavljanje i mogućnost nadgradnje nakon završetka projekta STAR

Nakon završetka projekta, u Općini Hrpelje-Kozina bit će uveden sustav koji će djelovati po principu samofinanciranja korisnika i eventualnog sufinanciranja općine ili budućeg nacionalnoga sustava financiranja dugotrajne skrbi. Dom za starije osobe Kantrida u Rijeci namjerava svoj sustav „Halo, pomoć!“ širiti u regiji.

4.7 Kućanska zajednica u Rijeci (aktivnost A T3.2)

Opis programa

Kućanske zajednice suvremeni su organizacijski oblik unutarnje deinstitucionalizacije doma za starije osobe, pri kojem su život i skrb stanara te njihovo suživot sa zaposlenicima, rođacima, volonterima i drugim posjetiteljima organizirani u skupinama od oko deset stanara, po principu normalizacije, s vlastitim kućanstvom i načinom života koji je najbliži životu u vlastitom kućanstvu; drugo ime za ovaj oblik je dom četvrte generacije, a ukoliko je u domu također uspostavljena i vanjska deinstitucionalizacija, uz tijesnu povezanost s životom i skrbi u cjelokupnoj mjesnoj zajednici, onda se radi o domu pete generacije. Preuređenje klasičnih domova druge i treće generacije po suvremenom konceptu četvrte i pete generacije od suštinskog je značaja za unutarnju deinstitucionalizaciju skrbničkih ustanova. Više o ovom sadržaju bit će napisano u poglavlju o prostornom uređenju, *5.1 Uređenje ustanova za dugotrajnu skrb*.

Tijek provedbe

Pilotski će biti osnovana kućanska zajednica za dvadeset stanara Doma za starije osobe Kantrida u Rijeci. U ovu svrhu bit će adekvatno uređen prostor: kuhinja i dnevna soba za zajedničke aktivnosti i individualne sobe za stanare. Pri planiranju aktivnosti u zajednici i tjeka dana sudjelovat će stanari, sukladno svojim sposobnostima i željama. Osnovno skrbničko osoblje u zajednici bit će permanentno, što omogućuje individualiziranu skrb, odnosno skrb orijentiranu na korisnika skrbi, na njegovu osobnu povijest i trenutačne potrebe. U ovu će svrhu biti dodatno educirano pet stručnih radnika.

Mjesto i vrijeme provedbe te provoditelj

Dom za starije osobe Kantrida u Rijeci u periodu od 1.9.2017. do 30.4.2018.

Evaluacija i pokazatelji uspješnosti

Uspješno uvedena nova kućanska zajednica za 20 stanara i educirano 5 stručnih radnika za rad u njoj; oni dobivaju potvrdu o provedenoj edukaciji. Nakon završetka pilotskog uvođenja, stručno će osoblje izraditi izvješće o provedenom pilotu, koje će sadržavati opis provedbe inovativnih metoda rada u pilotu, reakcije korisnika, ocjenu napretka o poboljšanju kvaliteta života korisnika, prednosti i eventualne prijedloge/izvješća za poboljšanje, tj. dodatnu nadgradnju sustava dugotrajne skrbi.

Nastavljanje i mogućnost nadgradnje nakon završetka projekta STAR

Uvedena kućanska zajednica djelovat će u domu permanentno. Dom namjerava nastaviti s osnivanjem novih kućanskih zajednica u cijeloj ustanovi.

4.8 Prekogranična razmjena iskustava i metoda rada (aktivnost A T3.3)

Opis programa

Jedan od glavnih ciljeva programa STAR je prekogranična razmjena iskustava na području deinstitucionalizacije dugotrajne skrbi. Aktivnosti će se provoditi na razini stručne razmjene među zaposlenicima u dnevnom centru i kućanskoj zajednici, kao i među korisnicima skrbi.

Dom za starije osobe Kantrida u Rijeci posjeduje mrežu koju sačinjava šest klubova za starije osobe širom grada. Djeluju po principu volonterstva članova, a organizacijsku i stručnu podršku im osigurava dom s gerontodomaćicama, fizioterapijom i drugim uslugama. Cilj klubova za starije osobe je čuvanje i njega njihovog zdravlja i mogućnosti, zadovoljstvo, samostalan život u njihovoj mjesnoj zajednici, međusobno prenošenje znanja i iskustava te aktivna društvena uloga u formi volonterstva. Radno vrijeme klubova je od 10.00 do 19.30 sati. Volonteri u klubovima provode redovite kulturne, edukacijske, rekreativne, društvene, zabavne, zdravstvene i socijalne aktivnosti. U njima se provodi savjetovanje i organiziranje projekata. U četiri kluba se provodi dijeljenje hrane narodne kuhinje Grada Rijeka. Klubovi za starije osobe otvoreni su za suradnju s lokalnom i regionalnom zajednicom. Njihov poseban doprinos je povezivanje izvaninstitucionalne i institucionalne skrbi starijih ljudi. Dom za starije osobe Kantrida u Rijeci na svojem području ima i uvedenu daljinsku pomoć, a IKT

tehnologijom u samom domu provodi suvremeni sustav kućanskih zajednica te upravljanje kvalitetom po sustavu E-qualin.

Obalni dom umirovljenika Koper slijedi proces deinstitucionalizacije, počevši od osnivanja skupina kućanstava u kojima se naglasak stavlja na pomicanje skrbi i njege od medicinskog do socijalnog modela, gdje su pojedinac, njegove želje, interesi i potrebe na prvom mjestu. Ustanovljeno je dnevno središte za osobe koje pate od demencije u kojima se osigurava svakodnevna briga za 10 - 15 korisnika. Dnevni centar otvoren je svakodnevno od 6.30 do 17.00 sati. U Centru za dnevnu njegu provode se aktivnosti za održavanje tjelesnih i intelektualnih sposobnosti, a istodobno uključivanjem starijih osoba u Centar za dnevnu skrb olakšavamo naše rođake koji brinu o starijoj obitelji. U ODU Koperu također pružamo kućnu pomoć, daljinsko čuvanje, pauze za ručak i program Vitica - program praćenja i provođenja sitnih zadataka za osobe koje još uvijek borave u kućnom okruženju.

Institut Antona Trstenjaka razvija i na terenu uvodi suvremene programe za rasterećujuću pomoć obiteljskim i drugim neformalnim skrbnicima, posebice njihovim edukacijama i organiziranjem skupina po principu samopomoći, razvija mjesne mreže za kvalitetno starenje i solidarni suživot generacija te educira organizatore mjesnih mreža za ove i slične programe pri rješavanju neophodnih zadaća pri starenju stanovništva.

U projektu će se provoditi razmjena ovih i drugih iskustava i metoda rada među partnerima projekta.

Tijek provedbe

Predviđeno je 6 prekograničnih susreta između Doma za starije osobe Kantrida iz Rijeke i Obalnog doma upokojencev Koper te 6 susreta između klubova za starije osobe iz Rijeke i Općine Hrpelje-Kozina – uvijek po 3 susreta u Sloveniji i po 3 u Hrvatskoj.

Između Instituta Antona Trstenjaka, Općine Hrpelje-Kozina i Doma za starije osobe Kantrida provodit će se razmjena iskustava uz primjere dobre prakse volonterstva, rada s obiteljskim skrbnicima i organiziranjima mreže međugeneracijskih programa za kvalitetno starenje.

Mjesto i vrijeme provedbe

- Razmjena dobre prakse i međusobnog susreta Doma za starije osobe Kantrida i Obalnog doma upokojencev Koper: prosinac 2017, veljača i travanj 2018, triput u Kopru i triput u Rijeci;

- Razmjena dobre prakse i međusobnog susreta Klubova za starije osobe iz Rijeke i Općine Hrpelje-Kozina: prosinac 2017, veljača i travanj 2018, tripud u Kozini i tripud u Rijeci;
- Razmjena iskustava Instituta Antona Trstenjaka s Domom za starije osobe Kantrida i Općinom Hrpelje-Kozina: tijekom cjelokupnog trajanja projekta, pri edukaciji organizatora mreže, volontera i obiteljskih skrbnika.

Provoditelji

Dom za starije osobe Kantrida, Obalni dom upokojencev Koper, Općina Hrpelje-Kozina i Institut Antona Trstenjaka.

Evaluacija i pokazatelji uspješnosti

Provedba planiranih susreta, zapisnici susreta, zadovoljstvo sudionika i prijenos saznanja iz iskustava partnera u svoje okruženje.

Nastavljanje i mogućnost nadgradnje nakon završetka projekta STAR

Razmjena dobre prakse nastaviti će se nakon uspostavljene suradnje između partnera u projektu, a za nju će se pobrinuti prekogranično vijeće koje će biti osnovano.

4.9 Osnivanje projektnog odbora (aktivnost M.1)

Opis programa

Projektno odbor je organ projekta STAR koji se brine o postizanju svoje svrhe i ciljeva. Sačinjavaju ga predstavnici svih partnera. Brine se za upravljanje i kontrolu sadržajnog, vremenskog i financijskog aspekta projekta te provjeravanje očekivanih rezultata; koordinaciju postupaka i procedura; kontakte i koordinaciju s vanjskim suradnicima; upravljanje komunikacijom između partnera, vanjskih suradnika i ostalih; rješavanje eventualnih problema; planiranje strategije za održivu suradnju i nakon završetka samog projekta. Djeluje putem sjednica. Važnije stvari usvajaju se glasovanjem članova.

Tijek provedbe

Projektno odbor konstituira se na početku projekta na pobudu vodećeg partnera, priprema plan zasjedanja i poslovnik djelovanja. Redoviti sastanci na svaka četiri mjeseca omogućuju permanentan monitoring i izvještavanje o tijeku pojedinih aktivnosti unutar radnih

sklopova projekta; tako je moguće tekuće rješavati i moguća kašnjenja. Ukupno je predviđeno 6 sjednica. Zapisnici svih 6 sjednica su dvojezični.

Svaki će partner Projektnom odboru podnijeti podatke o napretku, koji će temeljiti na zajedničkoj metodologiji monitoringa u cilju efektivnosti i efikasnosti provedbe: provode li se aktivnosti po predviđenom vremenskom planu i postiže li projekt predviđene ciljeve, sukladno predviđenoj potrošnji sredstava. Po potrebi će biti predlagane izmjene i korektivne mjere.

U završnoj fazi provedbe projekta, projektno će vijeće postaviti smjernice i pobrinuti se za oblikovanje strateškog plana za nastavljavanje suradnje i nakon završetka projektnih aktivnosti.

Mjesto i vrijeme provedbe te provoditelji

Svi partneri projekta STAR pod vodstvom vodećeg partnera, od 1.10.2016. do 30.9.2018.

Evaluacija i pokazatelji uspješnosti

Redovita zasjedanja, dvojezični zapisnici sjednica, efikasan monitoring projekta.

Nastavljanje i mogućnost nadgradnje nakon završetka projekta STAR

Prekogranična suradnja, koju uspostavlja projekt STAR, nastavlja se nakon njegovog završetka. U tu svrhu je smisljeno osnovati prekogranični stručni organ. On bi trebao djelovati kao regijski koordinator razvoja suvremene deinstitucionalizirane dugotrajne skrbi, programa za kvalitetno starenje, jačanje međugeneracijske solidarnosti tijekom demografske krize starenja stanovništva i prekograničnu razmjenu dobrih praksi na ovome području.

5 Plan uređenja prostora za podršku deinstitucionalizaciji

Prostorno i arhitekturno uređenje, koje odgovara mogućnostima i potrebama starijih ljudi, nepogrešiva je podrška suvremenoj deinstitucionaliziranoj dugotrajnoj skrbi u mjestu. Ništa ne utiče više na život i suživot ljudi od prostora u kojem žive i u kojem se kreću. Na ljudsko osjećanje, doživljavanje i ambijent u suživotu od velikog je utjecaja ljepota njegovog stana i uređenost mjesnog okruženja. Uspješnost skrbi u mnogome zavisi od toga kako su funkcionalno uređeni boravišni i drugi prostori doma za starije osobe.

Prostorno i arhitekturno uređenje za kvalitetno starenje obuhvaća tri glavna aspekta:

1. uređivanje ustanova za dugotrajnu skrb po suvremenim konceptima kućanskih zajednica i domova četvrte i pete generacije te mjesnih međugeneracijskih centara,
2. urbanističko uređenje grada po smjernicama svjetskog programa gradova i općina primjerenih za starost,
3. adaptacija stanova i kuća mještana za samostalan život u starosti.

Projektom STAR je posebice izravno obuhvaćen prvi aspekt. U Domu za starije osobe Kantrida bit će osnovana nova boravišna jedinica po konceptu kućanske zajednice, a u Općini Hrpelje-Kozina mjesni međugeneracijski centar za dnevnu skrb i programe kvalitetnog starenja u zajednici.

Drugi i treći aspekt obuhvaćeni su neizravno, preko informiranja i osvješćivanja zajednice, a u nastavku projekta moguće je uključivanje ovih zajednica u svjetsku mrežu gradova i općina prilagođenih starosti te uspostavljanje savjetovanja o tome kako mještani sami trebaju adaptirati svoje stanove za samostalan život u starosti.

U ovom planu ćemo ukratko opisati ove aktivnosti.

5.1 Uređenje ustanova za dugotrajnu skrb

Domovi za starije, koji su ušli u uporabu u drugoj polovici 20. stoljeća, izgrađeni su po industrijskim principima, a adekvatna tome je bila i organizacija života i skrbi u njima. Isto kao kod tvornica i stambenih blokova iz ovoga vremena, izgradnjom je upravljala tržišna funkcionalnost, a ljudsko osjećanje i ljepota prostora bili su zanemareni. Tijek života i uvjeti za suživot i suradnju u ovakvim su prostorima posve drugačiji od uvjeta u boravišnom ili radnom okruženju koji su stoljećima oblikovali ljude u njihovim kućama, radnim prostorima i naseljima. Zato se krajem prošlog stoljeća u različitim europskih zemljama krenulo s izgradnjom domova koji su po arhitekturi i konceptu rada više po mjeri čovjeka: stanara korisnika skrbi, njihovih profesionalnih skrbnika, rođaka, volontera i mjesta. U Njemačkoj, koja je među vodećima u kvalitetnom razvoju boravišnih prostora za starenje i dugotrajnu skrb, je zbog toga i uveden izraz *normalizacija* – prostor, ritam života i usluge te radni uvjeti i suživot žele približiti normalnom životu i suživotu u uređenoj obitelji i susjedstvu. Na ovome je području danas iza nas već četvrt stoljeća dobrih iskustava i saznanja. Uređivanje domova za starije osobe po načelima normalizacije nezamjenljiv je element unutarnje deinstitucionalizacije ustanova za dugotrajnu skrb.

Načela suvremene gradnje i uređenja domova za starije osobe i drugih skrbničkih ustanova su sljedeće.

- Dom za starije osobe morao bi biti na raspolaganju ljudima u lokalnom mjestu, u kome se osjećaju domaće, isto kao i vrtić, dućan i pošta.
- Treba biti smješten u centru mjesta, kako bi stanari kroz prozor mogli vidjeti djecu koja idu u školu, kao i odrasle koji idu u trgovinu, a također i zbog toga da bi ih lokalni i drugi mještani mogli posjećivati usput.
- Stanar treba imati jednokrevetnu sobu sa sanitarijama, koja jedina osigurava njegovu osobnu intimnost i osobni životni ritam u ustanovi. Oprema je svojom vlastitom opremom od kuće. Višekrevetne sobe prouzrokuju puno nehotičnog institucijskog nasilja, budući da ljudi pate jedan uz drugog zbog sasvim suprotnih navika u vezi sa spavanjem, gledanjem televizije, otvaranjem prozora i sl. Za starijeg čovjeka jednokrevetna soba danas nije više nadstandardna, s višom cijenom, već temeljno pravo na osobnu intimnosti i dio osnovnog boravišnog standarda uslijed starosne onemoćalosti.
- Otprilike deset soba povezano je u *kućansku zajednicu*. Njen centar je velika boravišna kuhinja s živahnim dnevnim prostorom. To je zajednički prostor za kuhanje i jelo, druženje, zajedničke aktivnosti s volonterima i rođacima. Život, skrb i osnovnu njegu u kućanskoj zajednici vodi stalna (prezentna) osoba – kućna domaćica. Zajednički prostor ima jedinstven prepoznatljiv izgled, jer ga na svoj način opremaju kućne domaćice, stanari, rođaci i volonteri, koji borave u toj kućanskoj zajednici.
- Skrb je individualizirano orijentirana prema osobi, odgovara njenoj osobnoj povijesti i orijentaciji, ukusu, navikama, posebice u vezi s ustajanjem, odmorom i sl. – sve ovo je za humanu kakvoću skrbi i njege u onemoćalosti podjednako važno, u istoj mjeri kao dijagnoze bolesti za pravilno liječenje.
- Polazišna točka skrbi je očuvanje ljudskih kapaciteta i njihovo jačanje. Kod demencije, na primjer, čulo mirisa ostaje neoštećeno, zato se koristi aromoterapija mirisima koje je čovjek u životu volio, a kod umirućih osoba se, recimo, komunikacija prvenstveno provodi dodirrom. Usluge njege pritom nisu zapostavljene, već individualizirane s obzirom na potrebe pojedinca; korisnicima skrbi ih ne nude impersonalno, po dijagnostičkoj ili tržišnoj nivelaciji, kao što je to slučaj u institucionaliziranim ustanovama, gdje se život odvija po mjeri ustanove, a ne po mjeri stanara i skrbnika.

- Uvjet za osobni odnos pri njezi i skrbi je stalnost osnovnog skrbničkog osoblja u zajednici (prezentnost), dok specijalizirane zdravstvene i druge usluge kod pojedinih stanara i u cjelokupnoj zajednici obavljaju profesionalci koji u zajednicu dolaze izvana, kao što je to slučaj i pri skrbi kod kuće.
- Svaku jedinicu vodi samostalan radni tim. Timove u cijeloj ustanovi povezuje zadaća zajedničkog razvoja i kvalitete. Više manjih mjesnih domova povezano je u jedinstveni sustav (grozd domova), zbog razvojnih razloga (razmjena dobrih iskustava) i financijske održivosti (skupna nabavka, uprava ...).
- Mjesni je dom tijesno povezan s djelovanjem mjesta. Sistematično se brine o dobroj suradnji s rođacima i volonterima. U mjestu obavlja druge djelatnosti dugotrajne skrbi: skrb i servisne usluge kod kuće, dnevnu, noćnu i privremenu skrb, organizirani stanovi za pružanje skrbi, mini mjesni hospicij u domu i sl. Centar je za informiranje mještana o zdravom starenju, skrbi i solidarnoj povezanosti između generacija. Također ih povezuje i određena kontaktna točka, npr. zajednička kavana ili cvjećara u auli doma. Na život starijih ljudi u domu i na uzgoj djece veoma dobro utiče tijesna prostorna i sadržajna povezanost između mjesnog doma i vrtića.

Arhitekturno uređenje doma po sustavu kućanskih zajednica s jednokrevetnim sobama i velikom lijepom boravišnom kuhinjom također nazivaju i domom četvrte generacije, a dom pete generacije postaje onda kada se razvije što tješnja povezanost s mjesnom zajednicom, uz što veću samostalnost starije osobe kojoj je potrebna dugotrajna skrb (npr. sustav apartmana za pružanje skrbi).

Suvremeni dom ima dakle tri sfere. Prva je posve privatna – to je stanareva soba. Druga je zajednička, društvena – to je velika i lijepa dnevna boravišna kuhinja. Treća je javna – to je zajednička knjižnica, kavana u predvorju, frizer, pediker, fitnes za kuću i kraj, vrt – po mogućnosti zajednički s vrtićem i mjesnim parkom i sl. Sve tri sfere su za kvalitetan život u ustanovi podjednako važne, neophodne. Bez intimnog prostora, čovjek je depersonaliziran, bez zajedničkog dnevnog prostora nema osobnih odnosa, nema prijenosa osobnih iskustava i doživljaja između ljudi, čovjek tone u usamljenost. Bez otvorenog prostora za sve kućanske zajednice, sve zaposlene i sve stanare i mještane, dom za starije osobe izolirana je institucija, koja se i uz najbolju volju uprave i osoblja neprestano truje iznutra, karakterističnom institucijskom patologijom, prouzrokujući poznate *ozljede u domu*, kako stanarima, tako i zaposlenicima, a mjesno okruženje lišeno je najveće zalihe stručnog znanja i iskustava o skrbi i suživotu zdravih i nemoćnih ljudi.

Suvremen mjesni dom je po pravilu manji (50 do 80 stanara), sa oko pet kućanskih zajednica. Svojim brojnim programi za okruženje predstavlja centar za sveobuhvatnu dugotrajnu skrb u mjestu, a više manjih mjesnih jedinica zajedničkom je upravom i razvojem povezano u grozd.

5.2 Urbanističko uređenje po smjernicama mjesta primjerenog za starost

Svjetska zdravstvena organizacija je u prvome desetljeću ovoga stoljeća postavila sebi za cilj tražiti uspješan odgovor za nadolazeći val starenja stanovništva. Pomoću gerontološke struke i istraživanja širom svijeta o tome što odgovara, a što ne odgovara starosti, oblikovala je *svjetski program mjesta i općina primjerenih za starost*, s konkretnim preporukama za prostorni i komunikacijski razvoj te razvoj usluga i ostali društveni razvoj mjesnog okruženja i zajednice, kao i za ruralno okruženje i zajednice.

Uređenje javnih i privatnih zgrada i okolnih površina po mjeri starijih ljudi prva je od osam područja razvoja općine ili mjesta primjerenog za starost. Ova uređenost ima velik izravni utjecaj na zdravo, sigurno i dostojanstveno starenje, na pokretljivost i samostalnost starih, bolesnih i invalidnih osoba. A pored toga, prostorno uređenje u smjeru okruženja primjerenog za starost, također odgovara i obiteljima, djeci i općenito cjelokupnom stanovništvu.

Općine i gradovi koji se odluče za razvoj u smjeru zajednice primjerene za starost, na najvišoj političnoj i stručnoj razini usvajaju petogodišnji program razvoja mjesta primjerenog za starost ili općine primjerene za starost, kojeg je oblikovala Svjetska zdravstvena organizacija, i uključuju se u svjetsku i nacionalnu mrežu gradova i općina primjerenih za starost. Svjetska iskustva govore da se na ovaj način s malo troškova postižu velike promjene u mjestu, a posebice se mogu mobilizirati i povezati sve političke, stručne i civilne sile u zajednici u skupno zalaganje za kvalitetno starenje, što je podjednaka potreba svih, bez obzira na spol, političko i nazorsko uvjerenje ili stupanj obrazovanja. U Sloveniji ovu mrežu povezuje i koordinira Institut Antona Trstenjaka za gerontologiju i međugeneracijski suživot.

Projekt STAR u svojim programima za deinstitucionaliziranu dugotrajnu skrb i prekogranično povezivanje i razmjene dobrih praksi sadrži više elemenata iz programa mjesta i općina primjerenih za starost. Smisleno je da svaki od partnera tijekom projekta informira i osvješčuje skupnost po metodi preporuka ovog svjetskog programa za kvalitetno starenje i solidaran suživot generacija u stoljeću demografske krize. A održivost uvedenih programa projekta STAR u sudjelujućim općinama, mjestima i ustanovama ojačat će ukoliko se tijekom projekta ili nakon njega budu uključile u mrežu mjesta i općina primjerenih za starost.

5.3 Adaptacija stanova i kuća građana za život u starosti

Adaptacija stanova i kuća građana za što lakši i samostalniji život u starosti u prvome je planu zalaganja europskih zemalja za kvalitetnu, humanu i financijsku održivu dugotrajnu skrb. Već minimalne adaptacije povećavaju sigurnost starog čovjeka, npr. držači u kupaonici i sanitarijama, automatsko osvjetljenje stepenica i hodnika, a značajnije adaptacije kupaonice, širine vrata za invalidska kolica, odstranjivanje pragova u stanu, montaža lifta i slično, omogućuju čovjeku ostati kod kuće i onda kada bi se zbog starosne onemoćalosti, kronične bolesti ili invalidnosti morao preseliti u skrbničku ustanovu.

Stanovi i kuće u većini slučajeva nisu izgrađene po mjerilima za boravak ljudi kojima je potrebno više ili manje skrbi pri obavljanju osnovnih svakodnevnih potreba. Ovi ljudi u većini slučajeva nisu svjesni mogućnosti i potrebe za adaptacijom svojega stana za boravak u starosti, ili pak misle da je ovakva adaptacije prevelik financijski trošak. Iskustva ukazuju na to da je u više od 60 % slučajeva dovoljna manja adaptacija koja sa sobom ne donosi veće troškove. Europske se države projektima, nepovratnim financijskim poticajima i povoljnim kreditima značajno zalažu za to da ljudi pravodobno prilagode svoj stan za život u starosti.

U projektu STAR je dio programa usmjeren i u adaptaciju stanova za starost. Ovaj aspekt sadrže sljedeća dva programa.

Educirani volonteri će tijekom projekta osnovati skupine za kvalitetno starenje, u kojima će provoditi 15-tjedni *širiteljski program za sprječavanje padova u starosti*. U njemu se sudionici ne samo detaljno upoznaju s informacijama o adaptaciji stanova za starost, već svatko za svoj stan provodi temeljitu analizu opasnosti i mogućnosti za adaptaciju i, ukoliko je to moguće, izvode ove adaptacije. Kada o ovome razgovaraju u skupini, povećavaju svoju motiviranost za adaptaciju, kao i uvid u realne mogućnosti u vezi s tim. Svako njihovo dobro iskustvo pri adaptaciji stana se putem susjedskih, rođaćkih i prijateljskih mreža širi mjestom. Širiteljski program sprječavanja padova u starosti odlična je narodna preventiva, gdje educirani volonteri u svojim skupinama obrađuju sigurnosne čimbenike za sprječavanje padova – jedan od četiri je adaptacija stanova.

Spoznaja o potrebi i mogućnostima uređenja stanova i kuća građana za život u starosti važan su sadržaj *informiranja i osvješćivanja* u projektu STAR. S ovim sadržajima bi moralo biti dobro poznato cjelokupno skrbničko osoblje, a posebice socijalni skrbnici kod kuće, obiteljski skrbnici, patronažne medicinske sestre, socijalni radnici i drugi koji ulaze u domove za starije osobe, budući da na licu mjesta mogu vidjeti primjerenost boravišta za život starije

osobe i mogu razgovarati o mogućnostima adaptacije. A putem medije je potrebno neprestano širiti informacije po cjelokupnoj zajednici.

Mi se u okviru programa Svjetske zdravstvene organizacije *Mjesta i općine primjereni za starost* zalažemo da stručne službe za okolicu, prostor i infrastrukture budu dobro educirane o potrebama i mogućnostima adaptacije stanova za život u starosti. Ove službe bez dodatnih troškova mogu postati najstručnije *savjetovalište za gradnju i adaptaciju stanova za život u starosti*. Ovo savjetovanje se također može odvijati i u dnevnome centru za starije ili u domu za starije osobe.

6 Sažetak zadaća za podršku deinstitucionalizaciji u projektu STAR

BR.	ZADAĆA	ROK	ODGOVORAN
	Aktivnosti komuniciranja, informiranja, promocije, prezentacija i objava o projektu STAR, njegovim ciljevima, programima i rezultatima	1.10.2016. do 30.9.2018., potom trajno	svi partneri, prvenstveno vodeći
1	Interna edukacija skrbničkog i drugog stručnog osoblja u domovima za starije osobe	1.9.2017. do 30.4.2018.	Dom Kantrida i Obalni dom upokojencev Koper
2	Edukacija obiteljskih skrbnika	1.9. do 30.12.2017.	Institut Antona Trstenjaka, Općina Hrpelje-Kozina i Dom Kantrida s Primorsko-goranskom županijom
3	Edukacija volontera	1.9.2017. do 30.6.2018.	Institut Antona Trstenjaka, Općina Hrpelje-Kozina i Dom Kantrida s Primorsko-goranskom županijom
4	Edukacija organizatora mreža	od ožujka 2017. do lipnja 2018.	Institut Antona Trstenjaka, Općina Hrpelje-Kozina i Dom Kantrida
5	Dnevni centar u općini Hrpelje – Kozina s programima	rujan 2017.; dnevna skrb od 1.9.2017. do 30.4.2018.	Općina Hrpelje-Kozina Obalni dom upokojencev Koper
6	Pilotsko uspostavljanje zaštite na daljinsku pomou IKT u Općini Hrpelje-Kozina i osuvremenjivanje sustava „Halo pomoć“ u Rijeci	od 1.9.2017. do 30.4.2018.; osuvremenjivanje „Halo pomoći“ u Rijeci	Obalni dom upokojencev Koper Dom Kantrida
7	Kućanska zajednica u Rijeci	od 1.9.2017. do 30.4.2018.	Dom Kantrida
8	Prekogranična razmjena iskustava i metoda rada	od prosinca 2017. do travnja 2018.	Dom Kantrida, Obalni dom upokojencev Koper,

			Općina Hrpelje-Kozina, Institut Antona Trstenjaka
9	Osnivanje projektnog odbora	od 1.10.2016. do 30.9.2018.	svi partneri pod vodstvom vodećeg partnera
	Suvremeno uređenje prostora u institucijama za dugotrajnu skrb, urbanističko uređenje po načelima zajednica primjerenih za starost te adaptacija stanova i kuća za život u starosti	tijekom projekta i nakon njega	svi partneri